

9

LEVENSSCHETS

VAN

HENRICUS DIONYSIUS, S. J.

APOSTEL VAN MAASTRICHT,

IN VERBAND MET DE

GESCHIEDENIS DEZER STAD

IN DE 16de EEUW,

DOOR

A. F. HAAKMAN, S. J.

MAASTRICHT,

SNELPERSDRUK VAN CH. HOLLMAN.

1871.

Bibliothek
TINDERBROEDERS
WEERT.

Getrokken uit de SINT-SERVATIUS-KLOK van 1871.

Voorwoord.

Op den 8 November van dit jaar 1871 is het drie eeuwen geleden dat Henricus Dionysius, de eerste Pater der Sociëteit van Jezus, binnen Maastricht gevestigd, zijn werkzaam leven eindigde en in de voormalige kerk der Kruisbroeders begraven werd. Heeft men altijd een dankbare herinnering dier groote mannen, die veel hebben bijgedragen ter bevordering van het Godsrijk en daardoor van het maatschappelijk welzijn, vooral in die plaatsen welke op eene bijzondere wijze de vruchten hunner werkzaamheden hebben mogen inoogsten, dan verdient zeker P. Dionysius eene allerdankbaarste herinnering bij de inwoners van dat Maastricht, wat hem eenmaal zijn Apostel noemde. En dit voorzeker met het grootste recht: want hij was het, die hier aan den voortgang der ketterij paal en perk stelde, de godsdienst wederom deed opbloeien, en daardoor zelfs de stad voor eene scherpe tuchting, misschien voor den geheelen ondergang behoedde, waarmede zij door de Spanjaarden bedreigd werd. Ook legde hij de kiem van het Collegie, waarin gedurende eene lange reeks van jaren de jongelingschap van Maastricht en omstreken hare godsdienstige en wetenschappelijke opvoeding ontving. Wij kunnen dan ook dit tijdpunt niet laten voorbijgaan zonder onze dierbare Maastrichtenaren wat meer bekend te maken met den man, aan wien zij zoo veel verplichting hebben.

HENRICUS DIONYSIUS,

APOSTEL VAN MAASTRICHT,

GESTORVEN DEN 8 NOVEMBER 1571.

Henricus Dionysius werd omstreeks 1520 te Nijmegen in de Smidtstraat geboren en was een bloed- of aanverwant van den Zaligen Petrus Canisius. Na bij de promotie van 27 Maart 1539 te Leuven den graad in de wetenschappen verkregen te hebben (1), werd hij kanunnik in zijne geboortestad en begon aldaar zijnen apostolischen arbeid. Hij preëkte menige malen, hoorde biecht, gaf les in de scholen en bevorderde de versiering der kerken. Maar vooral legde hij er zich op toe, om het Allerheiligste Sakrament zooveel mogelijk te doen vereeren, door het aansteken van licht, zoowel in de kerken als op de straten, wanneer het namelijk of tot de zieken, of in openbare omgangen werd rondgedragen. Vaak besprak hij met groote welsprekendheid de verschilpunten tusschen de Katholieken en hunne tegenstrevers, en dit alles ofschoon hij van zijne bediening niet het minste tijdelijk voordeel trok; zoodat zijne stadgenooten hem eene hoogere betrekking waardig keurden (2).

Inmiddels leefde hij door gebed en overweging innig met zijn God vereenigd. Maar dit was den vurigen dienaar Gods niet genoeg; immer dorstende naar grootere volmaaktheid en meerderen arbeid voor Gods eer, vertrok hij naar Rome en trad daar in de Sociëteit van Jezus. Nadat hij onder de leiding van den H. Ignatius zelven

(1) *Analectes pour servir à l'histoire ecclés. de la Belgique*, 1864, p. 581.

(2) *FISEN. Flores eccl. leod.* p. 524.

eenigen tijd had doorgebracht, werd hij (1) op verlangen der uitstekendste mannen van Keulen, met Franciscus Costerus en Joannes Rhetius (kort na zijne aankomst Rector van het Collegie der Drie-kroonen), naar die stad gezonden en kwam den 21 Julij 1556 aldaar aan. De gezellen namen aanvankelijk hun intrek in het klooster van de H. Ursula en begonnen, volgens hetgeen zij van Faber en Canisius geleerd hadden, te prediken en tevens lessen over de H. Schriftuur te geven. De uitlegging der Psalmen, en later die van de Brieven van den H. Paulus, viel aan Pater Dionysius ten deel; daarenboven legde hij op de Zondagen voor het volk den Catechismus van Canisius uit, welke op keizerlijk bevel in 1554 in het licht verschenen was. In 1558 drukte de nieuwbenoemde Aartsbisschop van Keulen, Gebhard van Mansfeld en Heldringen, sedert 1557 Proost van St-Servaas te Maastricht, den wensch uit dat een der Paters zich met de predikatie, welke des morgens om 7 ure in de metropolitaankerk plaats had, zoude belasten. Niemand werd daarvoor geschikter 'gekeurd dan onze Dionysius, en wel te recht. Immers zijne prediking was gemakkelijk, vloeiend, allerbevattelijkst en kernachtig, vrij van noodelooze opsiering, maar door de woorden en spreuken der H. Schrift krachtig gevoed; daarbij had hij een zeer gelukkig geheugen, gepaard met eene wel niet sterke maar toch zeer heldere stem. De Karthuizer-Paters vergeleken zijne welsprekendheid met die van den H. Paulus (2).

Het was dus geen wonder, dat zijn woord even aangenaam en versterkend was voor de Katholieken, als ver-

(1) REIFFENBERG, *Historia S. J. ad Rhenum inferiorem*, p. 52, RIESS, *Der selige Petrus Canisius* p. 250, DE RAISSE, *Auctarium ad Natales SS. Belgii* p. 125 v., ORLANDINI, *Historiae Soc. Jesu* 1 P. lib. 16 n. 25. cf. HARTZHEIM, *Biblioth. Colon.* in voce Henr. Sommalius.

(2) SACCHINI, *Hist. Soc. Jesu*, 5 P. l. 7 n. 78, REIFFENBERG, lib. cit. p. 142.

pletterend voor de dwaalleeraars, terwijl hij, gelijk Henricus Simonius(1) aantekent, een zonderling talent bezat om in zijne prediking ter verbetering der zeden de wederlegging der valsche leeringen bijtebrengen, en alzoo de pijlen der tegenstrevers afwerende, te gelijk de reeds aan sommigen toegebrachte wonden te genezen. Met dit welslagen van Dionysius hoogst ingenomen, deed de Aartsbisschop hem naar Bruel, toenmaals het verblijf van den Kerkvoogd, komen, en stelde terstond zijne vaardigheid in het spreken op eene zeer harde proef. Op den dag toch nadat Dionysius was aangekomen, moest de uitvaart van den vorigen Keurvorst (2) plaats hebben, maar de lofredenaar ontbrak. De Aartsbisschop vraagt Dionysius om die taak op zich te nemen; de tijd was kort, maar het verzoek van den magtigen beschermer leed geen weigering, en Dionysius hield de redevoering niet alleen tot voldoening van het hof, maar ook met groote vrucht voor geheel de zamengevloeiende menigte. In de volgende Vaste hield hij te Keulen in het latijn de meditatiën over het Lijden des Heeren in de school van de studenten der wijsbegeerte, met zulk een toevloed dat niet slechts de stoelen en banken, ja zelfs de vensters aldaar met toehoorders vervuld waren, maar ook in de twee aangrenzende scholen plaats gezocht moest worden(3).

Inmiddels trachtte de Aartsbisschop-keurvorst van Trier, Joannes de Leyen, een Collegie der Sociëteit op te richten en Pater Dionysius werd in 1560 met Rhetius naar Koblenz gezonden om de zaak met den kerkvorst te bespreken, hetwelk het gewenschte gevolg had.

(1) *Hist. Collegii Colon.* cf. HARTZHEIM, lib. cit. in voce Henr. Simonis.

(2) Antonius, graaf van Schauenburg-Holstein, was eveneens Proost van St-Servaas geweest, en stierf den 18 Juni 1538.

(3) *Fasta Rheti*, p. 58 bij REIFFENBERG, l. c. p. 65.

Naar Keulen teruggekeerd werd Pater Dionysius te gelijk met Costerus tot doctor in de Godgeleerdheid bevorderd, en bleef hij altijd met zijn uitstekend talent van overreding, in het latijn voor de geletterden, en in het duitsch voor de volksmenigte het woord voeren, welke gewoonlijk ten getalle van 4000 zamenvloede om hem te hooren. Ook verzoende hij tal van afgedwaalden in het H. Sakrament van boetvaardigheid met God en leende boven dit alles menigmaal den leermeesters der lagere scholen de behulpzame hand, dewijl hij ook in de dichtkunst zeer bedreven was.

Het was in dien tijd dat Ericus, Hertog van Brunswijk, een dam wenschte te stellen aan den voortgang van het Lutheranismus en de zwakgeloovigen te versterken. Hij trad daarover in overleg met den Aartsbisschop van Keulen, die gaarne zijn welmeenend plan ondersteunde en onzen Pater Dionysius, wiens deugd, kunde en welsprekendheid hem zoo goed bekend waren, voor die taak aanwees. De Hertog persoonlijk met den uitverkoren man kennis willende maken, begaf zich naar Keulen en werd door die zamenkomst zoo gunstig ingenomen, dat hij geen verder uitstel duldde en Dionysius onmiddelijk met zich nam. Toen deze was aangekomen, werd zijn roem spoedig heinde en ver verspreid. Iedereen wilde zich in zijn bezit verheugen; hij moest zich naar Osnabrug begeven en van daar naar Munster, overal maakte men voorbereidselen om een Collegie daartestellen, ofschoon de uitvoering der plannen soms door onoverkomelijke beletselen, zoowel van den kant der vorsten als wegens het nog niet genoegzaam aantal van de leden der Sociëteit, nog eenigen tijd moest achterwege blijven. Weldra werd te Keulen gebiedend de tegenwoordigheid van Dionysius gevorderd, die, derwaarts teruggekeerd, wederom met denzelfden toevloed en dezelfde vrucht

den predikstoel in de hoofdkerk bekleedde (1). Intusschen vergat Dionysius bij al dien apostolischen arbeid en schitterende uitkomst niet zijne eigene volmaaktheid te bevorderen en daarin zijne Ordebroeders voor te gaan. Terwijl het Collegie meer en meer op geregelden voet kwam, verrichtte hij met Costerus de ootmoedigste werken en vernederendste oefeningen met voorbeeldige godsvrucht. Maar weldra zou Keulen het woord en voorbeeld van Dionysius, althans naar den schijn, voor altoos moeten ontberen. Immers nadat hij zooveel jaren lang door zijne geschiktheid in den omgang en zijne uitmuntende welsprekendheid aldaar ten steun der godsdienst geweest was, moest hij den 17 Maart 1564 naar Dillingen vertrekken, om in de plaats van Joannes Covillonius, die tot dien tijd toe pro-rector geweest was, aan het hoofd van het Collegie te staan (2). De Kardinaal namentlijk uit Rome teruggekeerd, besloot op raad van Petrus de Soto en den toenmaligen Rector der Universiteit, Cornelius Herlenus van Rosenthal, de Akademie met groote plechtigheid aan de Sociëteit overtegeven(3), terwijl de Soto zelf alsmede Gulielmus Lindanus, Martinus Rythovius, Martinus Olavius en andere zoo beroemdemannen tot verhevener betrekkingen geroepen waren(4). Dionysius werd door den kerkvoogd tot Rector magnificus bestemd. Deze begaf zich dan op weg en kwam, na op zijn reis nog verschillende heilrijke vruchten van zijn apostolischen arbeid te hebben ingeooogst, in de stad zijner bestemming aan.

(1) Aldus REIFFENBERG l. c. uit de Geschiedenis van het Collegie van Keulen. FISEN, *Flores eccl. leod.* p. 524, zegt ons dat Dionysius, toen de hertog van Brunswijk door den koning naar Spanje werd geroepen, zich naar Antwerpen begaf, en otschoon daar nog geen Collegie was opgericht, in die stad eenigen tijd arbeide, todat hij door den Kardinaal Otto Truchses naar Dillingen geroepen werd.

(2) IGN. AGRICOLA, *Hist. Prov. S. J. German. super.* Pars I p. 85 en 86.

(3) RIESS, *Der selige Petrus Canisius* p. 357. AGRICOLA l. c. p. 77.

(4) AGRICOLA, l. c. p. 77 en 78.

Kardinaal Otto had , ten einde aan de plechtigheid , welke op den 16 Augustus plaats had , meer luister bij te zetten , drie Abten derwaarts doen komen , terwijl ook de zalige Petrus Canisius als Provinciaal tegenwoordig was.

Nadat Michael Dornvogel , de Bisschop van Andramitti , suffragaan des Kardinaals , het H. Misoffer had opgedragen , en deze zelf had blootgelegd waarom de Paters naar Dillingen geroepen waren , nam de plechtigheid een aanvang. De zalige Canisius verklaarde eerst uit naam van den Generaal , Pater Laynez , dat de Sociëteit met onderwerping het Collegie der Sociëteit en van den H. Hieronymus benevens het bestuur der Akademie aannam , en dat Dionysius door den Generaal tot Rector benoemd was. Daarop reikte hij , ten verzoeke van Kardinaal Otto , de teekenen dier waardigheid aan den nieuwbenoemde over. Evenwel was op verzoek der Sociëteit bepaald , dat het beheer der tijdelijke zaken en de behandeling van rechtskwestiën aan een seculier persoon zou worden opgedragen en bovengenoemde van Rosenthal voorloopig met die betrekking belast.

Dionysius bekleedde zijn ambt tot aller genoegen ; hij wist door zijn uitstekend beleid de ontstane moeielikheden te boven te komen en de belangen der aan zijne zorgen toevertrouwden uitnemend te bevorderen. Want niet alleen verrijkte hij hun geest met een schat van echte kennis , maar deelde ook aan hunne harten dat vuur der goddelijke liefde mede , waarvan zijn eigen boezem altijd meer en meer blaakte. Aldus zou hij , op het voetspoor zijner voorgangers , mannen vormen , die , zelven tegen den invloed van den verkeerden tijdgeest bestand , dien ook in anderen konden bestrijden. Doch , helaas , spoedig begon , tot aller spijt , het minder gunstig luchtgestel nadeelig op zijne gezondheid te werken , en weldra

liet zijn ziekelijke toestand hem niet meer toe, den opgedragen last te vervullen met die inspanning, gelijk zijn vurig gemoed zulks verlangde. Reeds in April van het volgende jaar was hij genoodzaakt zijn ambt op zijn bloed- of aanverwant P. Theodoricus Canisius, halven broeder van den zaligen Petrus, over te dragen en naar Keulen terug te keeren (1). Daar herstelden zich evenwel eerlang zijne krachten en konde hij weder, zoo als vroeger, den kansel bestijgen. Hoe aangenaam dit vernieuwd verblijf van hunnen predikant voor de katholieke inwoners van Keulen was, laat zich gereedelijker begrijpen indien men bedenkt, dat in Juli van 1565, P. Costerus, in de plaats van Everardus Mercurianus, tot Provinciaal der Belgische provincie benoemd, de stad verlaten had, terwijl velen der nieuwgezinden, uit België verdreven, te Keulen kwamen wonen en reeds het begeerig oog op twee kerken aldaar gevestigd hadden. Evenwel moest de vreugde der stedelingen niet lang meer duren. Ook Dionysius, door den Prins-Bisschop van Luik gevraagd, moest met toestemming van den H. Franciscus de Borgias, den opvolger van Laynez (2), op het einde van hetzelfde jaar naar Maastricht vertrekken (3).

Reeds lang, wel is waar, had de dwaling, vooral die der wederdoopers, getracht zich binnen die stad te vestigen, maar altijd hare pogingen vrijdeld gezien door de waakzaamheid en krachtige maatregelen der Magistraat.

Doch sedert 1562 begon de ketterij, vooral die van Calvijn, zich in de omliggende gewesten uit te breiden en door den steun van belanghebbende edelen immer in kracht toe te nemen. De nieuwe Bisschop van Luik,

(1) AGRICOLA, l. c. p. 90. REIFFENBERG, p. 106.

(2) Laynez was den 19 Januari 1565 overleden.

(3) FISEN, *Flores eccl. leod.* p. 524.

Gerardus Baron van Groesbeek, zag het dreigend gevaar zijner dierbare kudde, en wenschte dit langs den weg van zachtheid en overreding af te wenden. Hij verzocht derhalve aan P. Leonardus van Kessel, die destijds aan het hoofd van het Collegie te Keulen stond, hem voor zijn diocees eenige Paters te zenden die in welsprekendheid en godsdienstijver uitmuntten. P. van Kessel voldeed aan dit verzoek en Dionysius werd door den Kerkvoogd te Maastricht geplaatst. Eerlang echter had de zendeling door zijne bemoeiingen en zacht beleid den opkomenden storm bezworen en keerde hij, na met den Bisschop over het oprichten van een Collegie onderhandeld te hebben, naar Keulen terug. Dit was echter slechts voor korten tijd, want in de laatste helft van het volgende jaar kwamen twee nieuwgezinde predikanten, Jan Scheitzhaber (1) en Herman Stuycker, van eene menigte vreemdelingen vergezeld, te Maastricht. De laatste dezer predikanten had reeds een belangrijk deel gehad in de beeldstorming te Antwerpen (2), Hasselt en andere plaatsen: beiden zetten nu het volk tot de schandelijkste onteering van kerken en heiligdommen aan. Dionysius moest dien ten gevolge op dringend verzoek van den Bisschop en de Magistraat weder naar Maastricht afreizen, en kwam op

(1) COPPENS, *Nieuwe beschrijving van het bisdom van 's Hertogenbosch* IV. p. 505, *Aenvanck der Geusen omtrent ende binnen Maastricht* M. S.

(2) Zie DIERGXSSENS *Antverpia Christo nascens et crescens* t. 4 p. 505. PAPEBROCHUS *Annales Antverp.* t. 3 p. 67, VAN MEERBEECK *Chroniicke* p. 228. Herman *Struycker* of *Strijcker*, een afvallige monnik, te Zwol geboren, veranderde na zijn alval, zijn naam in *Modet* of *Modedt*, zoo als hij zich teekent. Door zijne woeste welsprekendheid sleepte dit heethoofd vele onwetenden mede; bij het volk heette hij *Cachosius* en *Stercoreus*. De prins van Oranje zag zijne verkeerdheden over het hoofd en nam hem bij zich als kapellaan. RAHLENBECK, *Mémoires de Jacques de Wesenbeke*, p. 75. Verg. CHAPEAUVILLE t. III. p. 425 en 425. FISEN *Hist. eccl. leod.* parte 2 p. 560 en FOULLON, *Hist. leod. univ. compend. ad annum 1566* etc.

het laatst van Augustus of in het begin van September(1) 1566 in de stad, welke hij nu tot zijn dood toe niet meer verlaten zou. — Hij nam, op last van den Bisschop, aanvankelijk zijn verblijf bij den Deken der Collegiale kerk van O. L. Vrouw, Richalt van Merode (2), bij wien hij zeker tot aan het einde van 1568 woonde (3). Eerst preekte hij in voornoemde kerk; maar weldra konde deze de toegestroomde menigte niet bevatten en Dionysius was genoodzaakt op het kerkhof te preeken. Volgens hetgeen hij ook te Keulen gedaan had, begon hij zich op de eerste plaats op de verbetering der zeden toe te leggen, daar het zedebederf gewoonlijk de oorzaak is der dwaling of althans daaraan gereedelijk voedsel biedt(4). Daarna betoogde hij hoe onzinnig het volk gehandeld had, met zich van het waar voorvaderlijk geloof te laten aftrekken, en wederlegde de opwerpingen der andersge-

(1) Verg. LENOIR *Hist. de la réformation dans l'ancien pays de Liège*, p. 78 en 85 en RAHLENBECK *L'église de Liège et la révolution* p. 275. Het is uit de raadsnotulen van 6 Sept. en 14 Sept. klaar dat de vreemde predikanten nog niet in de stad predikten, maar toch blijkt uit het eerste dat een hunner «den 5 Septemb. op de vesten deser stad namelijk op het holwerk tot Wyck over de Maese sermoon heeft gedaen.» Dit zoude volgens Rahlenbeck p. 146 en 275 Adrianus de Saravia geweest zijn, die later kapellaan van den prins van Oranje werd.

(2) Gekozen in 1335, gest. 20 Febr. 1572. Zie Mr. FRANQUINET, *Oorkonden en bescheiden van het Kapittel van O. L. Vrouwekerk*, I. p. 582.

(3) Hij maakte op den dertienden September 1568 in diens woning voor den notaris Ant. Hoghen onder getuige «van dieselve heer en meester Richalt deeken ende heer Ghyelis Copis Capellaen derselver kerke» zijn testament. En volgens de notulen der Stads-Magistraat, 18 Oktober deszelfden jaars, werd besloten: «Alsoe men van der Stadt weegen alhyer heeft gevoerdert eenen geleerden predikant Doctor Henricum Dionys dewelcke nu eenen langen tyt alhyer gepredickt ende met siner godtselighen leeronghe onder den borgeren veel goet heeft gedaen, dat men daeromme synen huysweerd minen heere den deken van onser liever Vrouwen op syn kosten sal geven van stadweegen hondert ende twintig gulden brb.»

(4) Zie bijv. RAHLENBECK, I. c. p. 275.

zinde predikanten zoo overtuigend, dat zij niets meer tegen hem wisten in te brengen. Hierdoor erg gebeten, begonnen zij hunne aanhangelingen tegen Dionysius op te ruien, zoo dat zijn leven niet meer veilig was. Doch de kolendragers vergezelden bij zijne prediking hunnen geliefden leeraar, om hem voor het geweld zijner vijanden te behoeden (1). Immer nam evenwel de oproerigheid toe, en reeds op den 22 Oktober vergaderden die van de nieuwe leer gewapend op de Markt, en eischten zij, toen de Magistraat de menigte vermaande uit een te gaan „dat ook de Katholieken hunne wachten zouden afstellen en den Predikant van O. L. V. klooster met zijn predikatiën doen ophouden.” Om aan het oproer zoo veel mogelijk alle aanleiding te ontnemen, werd in den raad besloten „den katholieken predikant te verzoeken gedurende eenige dagen zijne predikatiën te staken, terwijl men inmiddels zoude zien wat tot rust der burgerij behoorde gedaan te worden.” Men meende zelfs kort daarna een vergelijk te hebben getroffen. De oproerigen namelijk hadden reeds op den 29 September (2) de St Mathias-kerk met geweld bemachtigd. Nu kwam men overeen, dat zij in het bezit der geroofde kerk zouden blijven tot aan de beschikking des konings, en intusschen zich van verdere baldadigheid

(1) Zie de maatregelen der Magistraat, van 14 Oktober 1566, bij PELERIN, *Essais historiques*, p. 354.

(2) Notulen der stad, 30 September: Alzoo sommige moedwilligen zich vermeten hebben feitelijk in te nemen St Matthias-kerk *gisteren voormiddag* en aldaar « woest ende foertste » bedreven, gelijk zij ouch te nacht achter straten ende voer andere kercken voorgenomen hebben te doen — aangezien zulke handelingen en excessen beide heer'n zeer mishagen gelijk zulks uit hunne brieven aan de stad geschreven en heden in den raad gelezen genoeg is te bespeuren en het ook niet betaamt de overheid zulke excessen toe te laten, dat men daarom op het geschiede inkwest verhooren en de pligtigen te regt zal stellen daar, waar en zoo als dit volgens stads privilegien behoort. Rahlenbeck l. c. noemt den nieuwgezinden predikant van St Matthias-Johan van Guttinckhoven, p. 159.

onthouden. Maar men zag zich in zijne verwachting te leur gesteld. De eenmaal opgezweepte menigte, door de predikanten en andere roervinken steeds aangezet, was niet te bedwingen, en P. Dionysius vond het zelfs geraden gedurende eenigen tijd, dagelijks van verblijf te veranderen. Want reeds op den 1 November had men, terwijl hij bezig was met prediken, een schot op hem gelost, waarvan hij evenwel, gelijk hij beweerde, door de voorspraak aller Heiligen, aan wier hoede hij zich bijzonder had aanbevolen, ongedeerd bleef. Doch deze aanslag konde hem niet ontmoedigen. Hij preekte sedert tot driemaal daags en hield, op den eisch des volks, herhaaldelijk redetwisten met de andersgezinde predikanten, die aan zijne overtuigende redenen nimmer konden wederstaan. Ook hield hij alle dagen Catechismus voor de jeugd, wel bewust, dat men van het grondig onderwijs der jongelingschap moet beginnen, wanneer men eene blijvende verbetering in zeden en denkbeelden wil daarstellen. Zoo bleef de arbeid van Dionysius ten aanzien van geen enkelen leeftijd gespaard, en droeg bij het meerendeel der burgers de heilrijkste vruchten. Maar, bekeerden zich al de meesten (1), sommigen woelden immer voort, en hierom deed de Magistraat, ziende dat geen ander middel baten zoude, met bijstemming der ambachten, alle „vreemde en ongeauthoriseerde” predikanten op den 31 Maart 1567 de stad ontruimen. Oortusschen verkeerde Maastricht ook voor zijne tijdelijke belangen in den hachelijksten toestand. Want de Landvoogdes Margaretha, den opstand tegen het goddelijk en koninklijk gezag moede, had besloten, nadat Valenciennes gevallen was, Noircarnes met eene belangrijke macht van voetvolk en geschut naar herwaart te zenden om de op-

(2) Zie Costerus *Hist. Coll.* bij REIFFENBERG p. 114.

roerigen te tuchtigen (1). De Magistraat, bekommerd over het lot der burgers, riep de tusschenkomst in van den Bisschop van Luik, terwijl zij zelve een gezantschap naar de Landvoogdes afvaardigde om haar te verbidden en de volkomen onderwerping der stad te verklaren. Dit gezantschap kwam in de eerste dagen van April te Brussel aan. Maar de Landvoogdes wees het, na eene berisping te hebben gegeven, naar Noircarnes, van wien ze vernemen zouden, wat den Maastrichtenaars te doen stond.

Spoedig daarop begaven zich ook de gezanten van den Bisschop tot Margaretha en betoogden „dat de wortel der ketterij reeds in Maastricht was uitgerooid; dat de Magistraat en velen der voornaamste burgers nimmer aan de dwaling hadden deelgenomen; dat de adel en het overige volk niet halstarrig waren; wat genoegzaam bleek uit de spoedige bekeering door den enkelen *Henricus Dionysius* bewerkstelligd, en dat de burgers hunne onderwerping aan het wettig gezag overigens overtuigend toonden, in hun besluit om zelfs het garnizoen in te nemen, hetgeen de Landvoogdes zou willen zenden, ofschoon de Bisschop dit volstrekt onnoodig keurde; ook hij, niet alleen als haar vorst maar ook als haar vader, had aan de stad vergiffenis geschonken.” Tevens bracht het gezantschap de Landvoogdes onder het oog, dat de rechtsmacht over Maastricht niet alleen aan den koning maar te gelijk aan den Bisschop toebehoorde, en men dus niets konde ondernemen zonder met dezen in overleg te treden (2). Ten gevolge van dat liefdevol en krachtig betoog kwam de stad in zoo verre vrij, dat alleen het hoofd van den opstand (3) het leven er bij inboette, de burgers hunne

(1) Zie de propositie door den raad aan de burgerij voorgehouden, notule van 8 April 1567.

(2) STRADA, *De bello Belgico*, I Decas. Lib. 6, p. 524. Verg. notule van 8 April 1567.

(3) PELERIN l. c. p. 247 noemt hem *Hendrik Muelken* — RAHLENBECK l. c. p. 175 *Henri Mulckea* of *Mulkea*.

wapenen moesten uitleveren, en de stad een garnizoen kreeg, waarvan zij, gelijk Pélerin aanmerkt, zeer tevreden was (1). Zoo mocht zich P. Dionysius verheugen in Gods hand het werktuig te zijn om de stad zijner woning niet alleen van de ketterij te bevrijden, maar tevens te behoeden voor de vreeselijke ramp der plundering en hetgeen daarmede gewoonlijk vergezeld gaat. Het kan ons dan ook volstrekt niet bevreemden, dat wij in de notulen der stad een en andermaal (2) blijken van erkentelijkheid vermeld vinden, door de zoo katholieke Magistraat (3) aan haren Apostel en middellijken redder geschonken.

Dionysius konde nu rustiger in Maastricht arbeiden; hij slaagde er in, den godsdienst meer en meer aan te kweeken, en daardoor de zucht tot opstand te verminderen. Immers, wij vinden daarvan gedurende geheel zijn verder leven, niet dan zeer enkele gevallen, door enkele personen, en dan nog bijna altijd vreemden(4), gepleegd; ook toen de Spaansche bezetting, in de laatste tijden vooral, de stad om hare behoefteigheid meer en meer tot zwaren last begon te worden. Van den gunstigen invloed van Dionysius was ook Alba zoodanig overtuigd dat hij hem volstrekt niet wilde toestaan, aan het herhaald en dringend verzoek van den Kardinaal Hosius te voldoen en

(1) l. c. p. 342, ook RAHLENBECK l. c. p. 191. De waarheid hiervan blijkt uit eene raadsnotule van 12 Juni 1567.

(2) Zie behalve de op bladz. 13 aangehaalde, de notulen van 29 Maart en 29 November 1568, 15 Maart 1570 en 12 Maart 1571 waarbij altijd van den groten arbeid door Doctor Henricus Dionysius gedaen in het woord Gods te vercondigen » melding gemaakt wordt.

(3) Wij vinden reeds in de eerste tijden onder de leden van het Collegie der Sociëteit te Maastricht den zoon van den burgemeester Paulus van Fall, Nicolaus, die later de Apostel van Aken, Roermond, Sittard, Maeseyck, St-Truiden geworden is. *Liber acceptorum et expositorum Coll. Traj.* 1576 (in Stads-archief), REIFFENBERG l. c. p. 190, FISEN, *Flores* p. 595 etc.

(4) Verg. RAHLENBECK l. c. p. 184.

zijn arbeid aan Pruisen te gaan toewijden. En toch was Alba overigens de Sociëteit zeer weinig genegen. Maar hij gaf als reden zijner weigering op, dat de tegenwoordigheid van Dionysius meer bijdroeg om de burgerij in rust te houden dan al zijne troepen (1). Dit begrepen ook eenige nooit rustende woelgeesten, gelijk blijkt uit een raadsbesluit van 14 Februari 1569 waarbij bepaald wordt: „aangezien diverse fameuse libellen zoo tegen God en den Koning als tegen den hertog Alva en den predicant Doctor Dionysius en anderen gestrooid worden, dat ieder die de daders kent of zal te kennen krijgen, zulks binnen drie dagen nadat hij er kennis van gekregen heeft, aan het gerecht zal bekend maken, op pein van als hoofddadiger gestraft te worden (2).” Wie die anderen waren is niet bekend. Waren het de leden der Magistraat of de geestelijkheid? Waren het ordebroeders van Dionysius die hem van tijd tot tijd kwamen helpen? Wel vindt men in sommige geschiedverhalen over Maastricht (3), dat er zich in 1568, 69 en 70 twee, drie, vier, ja zelfs tot zes gezellen bij Dionysius gevoegd hebben, die allen bij den Deken van St. Servaas-kapittel hunne woning vonden; maar die verhalen zijn zoo vol van onnauwkeurigheden en klaarblijkelijke onwaarheden, dat men er zeker niet onvoorwaardelijk geloof aan kan hechten. Althans het is ons niet gelukt noch de namen,

(1) FISEN, *Flores* p. 524. Verg. THEINER, *La Suède et le Saint-Siège*, II. p. 258.

(2) Vergelijk notule van 9 Maart, waar spraak is om twee gevangenen, den eenen uit het land van Gulick afkomstig, den anderen geboren Maas-trichtenaar, naar Brussel uitteleveren.

(3) *Annuaire du Limbourg* 1850 bl. 148, *Historische beschrijving van de stad Maastricht vermeerderd door een minnaar der Vaderlandsche Oudheden*, p. 99. *Geschiedenis der opkomst en ondergang van de Sociëteit van Jesus te Maas'richt*, volgens geschreven memorie. Verg. FOULLON, *Hist. Leod.* t. 2 P. 2 p. 279.

noch de zaak zelf in de authentieke stukken, welke wij ter onzer beschikking hadden, op te sporen (1).

Na 1568 had de zuster des Dekens van het St. Servaaskapittel, Nicolaus van der Straeten, J. U. D., bewerkt, dat Dionysius bij haren broeder kwam inwonen. In dien tijd legde de Pater er zich bijzonder op toe, de geestelijkheid meer en meer in godsdienstijver en liefde voor de kerkelijke plechtigheden te ontvlammen: zijn zegenrijkste werk was ongetwijfeld zijn nieuwe huiswaard. Spoedig zijn boezemvriend geworden, bracht hij er door zijn minzamen en stichtelijken omgang niet weinig aan toe, om den overigens allerbesten man tot een heiligen levenswandel te vormen. Deze, zich met de getrouwheid van een nieuweling aan zijne leiding overgeevende (2), was weldra ieder ten voorbeeld van boetvaardigheid, van stipte onderhouding zijner ambtsbezigheden, en vooral van liefde en mildheid jegens de behoeftigen. Diensvolgens werd hij met recht de Vader der armen, met wien hij elke bete broods als met zijne kinderen deelde, en de keursteen der kanoniken genoemd (3). Uit dankbaarheid was hij er op bedacht de Sociëteit binnen Maastricht te vestigen en stelde hij, opdat dit denkbeeld verwezenlijkt mocht kunnen worden, in 1572 twee duizend kronen ter beschikking (4).

Dionysius bleef tot aan zijn dood toe bij den Deken

(1) Dat er na den dood van P. Dionysius een tusschentijd geweest is, schijnt te blijken uit de volgende raadsnotule van 21 December 1575: « ter begeerte van sommige devote personen zal men van stadswege schrijven aan den provinciaal der Jesuiten ten einde alhier te zenden *her Johan Asten* S. J. doctor en predikant om te continueren de predikationen hier *vroeger* gehouden. » Misschien kan men die personen vinden wanneer men (zie RAHLENBECK p. 145) de Paters, die in *geheel het diocees* in verschillende tijden gekomen zijn, op hetzelfde tijdpoint binnen Maastricht plaatst.

(2) *Litterae annuae S. J.*

(3) FISEN, *Flores*, p. 525.

(4) *Status rerum temporalium S. J. 1597—1627*, (in Stads-archief).

wonen, en het is eene klaarblijkelijke dwaling van een der voornoemde schrijvers (1) wanneer hij zegt, dat de Deken in 1570 overleden is; immers hij overleefde Dionysius meer dan twee jaren. Dit blijkt duidelijk uit beider graf-schrift, te vinden bij Sweerts (2), uit een overdracht van renten door de familie van den Deken van der Straeten op hem gedaan, bij acte te Calloo gepasseerd op den 11 April 1573 (3), alsmede uit zijn testament. — Nadat dan Dionysius nog eenige jaren aan het heil van alle klassen van Maastrichts ingezetenen met de grootste vrucht had gearbeid, hetwelk zelfs zijne tegenstrevers niet kunnen ontkennen, was de tijd daar dat hij het tijdelijke met het eeuwige zoude verwisselen. Hij had namelijk, behalve den steen, waardoor hij hevig gekweld werd, ten gevolge zijner inspanning in het preeken eene bloedspuwing gekregen die in tering overging, en waaraan hij tot diepe droefheid van alle burgers en geheel de geestelijkheid, maar vooral van den Deken van St. Servaas-kapittel, op den 8 November 1571 bezweek. Prachtig was zijne begravenis (4): herhaaldelijk werden de klokken geluid, kerk en altaar waren op het plechtigst in 't zwart gehuld, de lijkdiensten werden gedurende drie dagen door de seculiere en ordesgeestelijken, als om strijd, opgedragen, en de voornaamsten der stad vergezelden de lijkstatie met flambouwen naar de kerk der Kruisbroeders, waar zijn lichaam in het choor ter linkerzijde van het hoog-altaar begraven werd. Zijn portret werd gemaakt, waar bij te lezen stond: *P. Henricus Dionysius P. S. e Societate*

(1) *Historische beschrijving der stad Maastrigt*, vermeerderd door een minnaar der Vaderlandsche Oudheden p. 99.

(2) *Monumenta sepulcralia et inscriptiones publicae privataeque ducatus Brabantiae*, 1. 549.

(3) *Liber instrumentorum etc. Coll. Traj.* p. 66 (in Stads-archief).

(4) SACCINI *Hist. Soc. Jesu* P. III lib. 7 n. 79.

Jesu, *Trajectensium Apost. obiit 8 Novemb. 1571.* Dit portret werd na de suppressie der Sociëteit, bij den uitverkoop der goederen van het Collegie, op den 7 October 1774 door den Pastoor van St. Nicolaus gekocht: waar het later bleef, is onbekend.

God zelf scheen de heiligheid van zijn dienaar door wonderen te willen kenbaar maken. Een meisje namelijk, dat gedurende de ziekte van Dionysius hem geitenmelk placht te brengen, en van wie hij om de onschuld haars levens zeer veel hield, was van hare jeugd af stom en doof. Op zekeren nacht verscheen haar, gelijk zij verhaalde, P. Dionysius, door een schitterend licht omstraald, en gaf haar het gehoor en de spraak terug (1). Reeds was bij den dood des voornoemden Dekens van der Straeten, op het feest van Onnoozele kinderen 1573 voorgevallen, een ander wonder gebeurd. Deze had namelijk met P. Dionysius afgesproken dat zij, gelijk ze in hun leven, door den engsten vriendschapsband vereenigd, te zamen gewoond hadden, ook in hun dood niet zouden gescheiden blijven: zij zouden in hetzelfde graf rusten. Toen nu de doodgravers kwamen om het graf te maken, vonden zij tot aller verbazing de grafstee reeds geopend, de kist van Dionysius ontbloot, en plaats gemaakt voor die van den Deken. Het volk liep van alle kanten te zamen om dit wonder te zien.

Sweerts, die in 1613 zijne *Monumenta sepulchralia* uitgaf, vermeldt de laatste geschiedenis onder beider grafschrift (2), dat luidt als volgt:

(1) Zie, behalve de later aangehaalde getuigenissen, FR. SACCHINI, *Hist. Soc. Jesu* P. III lib. 7 n. 78, die in 1622 schreef, dat dit voorval door geloofwaardige mannen bevestigd werd.

(2) FR. SWEERTIUS, l. c. 549. Het grafschrift van P. Dionysius alleen wordt ook in het *Annuaire du Limbourg* 1850 p. 156 en bij HERMANS, *Annales Ordinis s. Crucis* t. I p. 110, doch minder nauwkeurig, aangehaald.

Henricvs Dionysivs, hic tumultatus, Iesv
 Nominis excellens relligiosus erat.
 Diuini verbi doctor clarissimus, idem
 Qui vigil hac Geusias arcuit vrbe faces.
 Qui legis haec, da vota Deo et deposce quietem
 Defuncto, et mortis sedulus esto memor.
 Obiit an. MD.LXXI. die VIII. Nouemb.
 D. O. M.

Venerabili morumque ac vitae integritate multipliciter
 insigni D. Nicolao Stratio, Ecclesiae B. Seruatii Canonico,
 pauperumque in eleemosynis elargiendis patrono libera-
 lissimo. Obiit Anno MD.LXXIII. ipso die Innocentium.
 R. I. P.

Ook de Historische beschrijving, hierboven vermeld,
 bekent dat dit feit in de Archieven der Kruisheeren
 gevonden wordt. Volgens de Raisse en Fisen (1) waren
 beide gebeurtenissen door authentieke zoo mondelingsche
 als schriftelijke verklaringen van ooggetuigen, alsmede
 door notarieele acten gestaafd. Beide staan ook geboekt
 bij Reiffenberg (2) en Nadasi (3).

Wonder kan het ons voorkomen, dat we tijdens het
 leven van Dionysius, zoo weinig gewag gemaakt vinden
 van pogingen of overeenkomsten tot s'ichting van een
 Collegie, terwijl hij toch in andere streken zoo veel
 daartoe had bijgedragen, en veel vroeger met den Bis-
 chop van Luik over het oprichten van een Collegie te
 Maastricht onderhandeld had. Hierbij komt dat de Maa-
 strichtenaren, volgens Sacchini (4), sedert hun Apostel de
 stad van een bijna geheelen ondergang bevrijd had, daar-
 naar zoo vurig reikhalsden. Ook vinden we reeds in
 September 1567 eene testamentaire dispositie van eene

(1) DE RAISSE, *Ad natales SS. Belgii arctarivm*, p. 126. FISEN, *Flores
 Eccl. Leod.* p. 325. Waarom beide n P. Dionysius onder 13 Juli vermelden,
 is ons onbekend.

(2) *Historia S. J. ad Rhenum infer.* p. 142.

(3) *Annusdierum memorabilem Soc. Jesu*, part. 2 p. 265.

(4) l. c. P. IV lib. 2 n. 60.

mudde] rogge jaarlijks, gemaakt door jufvrouw Anna Smidts van Eyck, „ter behulpe oft queem dat die Jesuiten binnen Maestricht eyn Collegium *soe men ter tyt segget* oprigten”(1), en in 1570 door Joanna de Hertoghe, weduwe van Anton. van der Straeten, eene rente van 100 gl. 's jaars vastgesteld „tot behoef en proffyt *van 't Collegie der Societeit Jesu, in deselve stadt van Maastricht geconcipect.*”(2) En evenwel schijnt de hoop van Dionysius, althans tot en met 1568, niet groot geweest te zijn. Immers bij zijn testament, op den 13 September van dat jaar gemaakt, legateert hij eene erfjaarrent van 48 Carolus guldens voor de arme studenten van het Collegie te „Cuelen op den Ryn”, hetwelk destijds in grooten nood verkeerde, en wanneer dat verstrooid zoude worden, aan die van het Collegie te Leuven, en indien dat ook „verdestruert werde”, aan die van het naaste Collegie enz. Men ziet hij maakt met geen enkel woord gewag van het Collegie te Maastricht op te richten. Waarin moet men hiervan de reden zoeken? Misschien in de gesteldheid van Alba die zich tegen het oprichten van Collegiën der Sociëteit hevig verzette (3), waardoor ook wellicht het Collegie van Maastricht tot aan den aftocht van dien landvoogd, welke in November 1573 plaats had, uitgesteld moest blijven. Want het is in der daad opmerkelijk dat men na dat tijdstip bijna onmiddellijk krachtige maatregelen begon te nemen, om het te vestigen.

Een andere reden van dit uitstel is misschien gelegen in de benardheid der tijden, zoo dat de stad en hare inwoners menigmaal in groot geldgebrek verkeerden, gelijk uit de notulen der stad en vooral uit die van 31 Juli

(1) *Liber instrumentorum* enz. p. 4.

(2) *Ibid.* p. 92.

(3) Zie onder anderen PAPEBROCH, *Annales Antwerp.* T. III p. 199, 200, 209, 221 en 228.

1571 overtuigend blijkt (1), en er alzoo aan ondersteuning tot vestiging van een Collegie voorshands niet te denken viel. Hoe het zij, nog was er geen anderhalf jaar sedert de dood van Dionysius verstreken, of we vinden op den 30 Maart 1573 het volgende raadsbesluit: „alsoe etlicke burgeren off devoete persoenen versoecht hebben dat men, om een Collegie alhijr offt schoel op te rechten, honne zoude verleenen ende vergonnen een suppl^e offt request op den naem van deser stadt aen onssen allderheylichsten Vader den Pauss ten eynde ons zyn consent ende bewillinghe daertoe te gecryeghen, ende presentereen dezelve suppl^e op te schicken ende 'tvoers. College te erigeren tot honnen cost ende last, sonder eynighen cost offt last deser stadt, soe deselve zeer belast ende des vermoegens nyet en es om daertouwe yet te contribueeren. Ende want dit es eyn redelich saecke ende petitie ende daer uyt dat groote vrucht ende prouffyt deser stadt ontstoen ende mocht aencomen, dat men daeromme den selven suppl^{ten} in desen honnen versoeck zal condescenderen, ende honne de versochte suppl^e op den naem van der stadt vergonnen ende mededeylen, doch alles sonder cost ende last van der stadt als voersz.”

Op den 21 Dec. deszelfden jaars werd P. Joannes Jacobs van Asten, gelijk wij vroeger gezien hebben, van stadswege verzocht herwaarts te komen, en reeds in de eerste helft van het volgende jaar kreeg het besluit der oprichting zijn beslag: P. van Asten zou de eerste Rector zijn. Heeft aldus P. Dionysius, wien het belang der jeugd zoo zeer ter harte ging, niet het genoeg en mogen smaken het Collegie bij zijn leven opgericht te zien, dit was voor zijn onmiddellijken opvolger bewaard, wiens leven en verichtingen wij bij eene volgende gelegenheid zullen trachten te beschrijven.

(1) De armoede der stad was zoo groot, dat men de burgers waarschuwde, ten einde arresten van den kant der schuldeischers der stad voor te komen, niet uitlandig te gaan, tot men hierin anders zoude voorzien.

Op bladzijde 21 der Levensschets van P. Henricus Dionysius hebben we melding gemaakt van twee gebeurtenissen, welke, volgens de geschiedschrijvers, na diens afsterven zijn voorgevallen: namelijk de wonderbare opening van zijn graf, en de genezing van een doofstom meisje door zijne tusschenkomst verkregen. Wij meenen onzen lezers dienst te doen met hun de twee volgende belangrijke authentieke Acten, welke wij aan de altijd bereidvaardige hulp van den eerw. Pater A. Van Lommel verschuldigd zijn, hier zoowel vertaald als in het oorspronkelijke latijn mede te deelen; uit de verzen in de tweede dezer Acten opgenomen zien wij, dat de wonderbare genezing van Eva de Heze op den feestdag van den H. Sylvester (31 December) van het eigen sterfjaar van P. Dionysius heeft plaats gehad: het was immers in 1571 dat de Turk, den 7 Oktober bij Lepante, verslagen en aan den landsvorst, Filips II, den 4 December een zoon geboren werd. Tevens hebben wij het genoeg, het Testament van den eerbiedwaardigen Apostel van Maastricht hierbij te kunnen voegen, om het voor de vergetelheid te bewaren.

GETUIGENIS OVER DE WONDERBARE OPENING DES GRAFS VAN
P. HENRICUS DIONYSIUS.

„In naam des Heeren. Amen. Aan allen en een iegelijk, die deze onze tegenwoordige brieven of dit tegenwoordig openbaar getuigenschrift zullen lezen of hooren lezen, zij bekend, dat in het jaar na de Geboorte des Heeren MDCL, op den zevenden dag van Januari, de XIVe Indictie, het 9^e jaar van het Pausschap onzes allerheiligsten Vaders in Christus, onzen heer Clemens VIII, voor mij openbaar Notaris en de ondergeschrevene getuigen persoonlijk is geko-

men en verschenen de eerw. heer Conrardus Sluyssen (1), 62 jaar oud, kapellaan en priester van de vermaarde Collegiale Kerk van St. Servaas, in de stad Maastricht, onder het diocees van Luik, en huisgeestelijke van den doorluchtigsten en edelsten heer Joannes a Merode, tijdelijk Heer van Meroede, Petershem, Geel, Wysterloe enz., en heeft, niet door geweld of list of andere slinksche bewerking aangedreven, maar vrijwillig en ongedwongen het onderstaande betuigd, te weten: dat hij, in het jaar onzes Heeren 1569 van Rome gekomen, waar hij vier jaren en langer gewoond had, door den eerwaarden en uitmuntenden heer Nicolaus Stratius, Deken van voornoemde kerk van St. Servaas te Maastricht, ten middagmaal verzocht is en aldaar destijds gevonden en later gekend heeft den inwonenden gast van voorz. heer Deken Nicolaus Stratius, namelijk den eerw. heer P. Henricus Dionysius, priester der Sociëteit van Jezus, doctor der Theologie, ijverig en wakker verkondiger van het woord Gods, die niet lang daarna, te weten in 't jaar 1571, het leven met den dood verwisseld hebbende, in de kerk der Kruisbroederen, in dezelfde stad Maastricht, ter linkerzijde van het hoog altaar vóór het Allerheiligste Sakrament, begraven is; en dat hij (getuige) ook bij de uitvaart en begrafenis was tegenwoordig geweest. Ook dat, toen, na verloop van twee jaren of daaromtrent, voornoemde eerw. heer Deken Stratius den weg van alle vleesch was ingegaan, in den nacht, waarin hij stierf, des morgens de steenen van het graf waarin voorzegde eerw. P. Henricus begraven was, werden bevonden diep ingezakt te zijn en eene geschikte groef te vormen, waarin gemakkelijk een mensch kon liggen. Dat alzoo 's morgens

(1) Conrardus Coenen, volgens de gewoonte van dien tijd, Sluyssen genaamd naar zijne geboorteplaats Sluse, (Sluyssen) bij Tongeren, was sedert 1563 lid van de Broederschap der kapellanen van St. Servaas, en stierf te Maastricht, den 31 December 1605. (Archief van St. Servaas-kerk.)

de gravers, gekomen om het graf voor den eerw. heer Deken te delven, aan de Kruisbroeders vroegen, wie zóó aan dit graf geweest was of het geopend had. Dat dit aldus geschied zijnde, de menigte bijna uit geheel de stad zamen vloeyde om deze nieuwe en ongehoorde zaak te zien, zeggende dat de eerw. P. Henricus zijn gastheer den eerw. Deken Stratius gedachtig was geweest en hem eene plaats ter begrafenis had voorbereid (want zij hadden met elkaar afgesproken in hetzelfde graf te willen begraven worden). De voorzeide heer Conrardus Sluysen verklaart, voor mij ondergeschreven openbaar Notaris en de ondergeschrevene getuigen, dat hij alle en elke der zaken hier vermeld met eigen oogen gezien en eigene ooren gehoord heeft, want dat hij destijds bij de voornoemde Kruisbroeders inwoonde; dat hij dus de algemeene faam gehoord en alles en iegelijk van het verhaalde zelf gezien heeft enz. — Over dit alles is in den besten vorm deze acte verleden te Maastricht, ten jare, maande, dage, Indictie en Pausschap voornoemd, in tegenwoordigheid van de eerw. en wijze mannen en heeren, den heer Leonardus van Hinnedael (1) kanonik en rijproost derzelfder kerk van St. Servaas, en Andreas Van den Haeff, ontvanger des Kapittels van voornoemde kerk van St. Servaas, als getuigen daartoe geroepen en verzocht.

Het stuk was aldus geteekend: En mij Conrardus Salen (2) door het heilig Apostolisch en Keizerlijk gezag en door den Raad van Brabant als Notaris aangesteld en tot het voornoemde ingeroepen. *Daarna stond:* Conrardus Sluysen heb dit eigenhandig onderteekend tot getuigenis der waarheid van alles en ieder in het bijzonder."

Lager stond: De tegenwoordige Copie is gecollationeerd

(1) Leon. ab Hinnedael was sedert 1596 kanonik van St. Servaas. (Ib.)

(2) Conr. Salen, van Maastricht, maakte ook deel van bovengemelde Broederschap sedert 1579, en stierf in 1616.

met het oorspronkelijke , over deze zaak vervaardigde en onderteekende stuk en komt van woord tot woord daarmede , alsmede met de onderteekening hier onder, overeen. Dus verklaar ik Conrardus Salen bij het heilig Apostolisch en Keizerlijk gezag en door den Raad van Braband aangesteld Notaris. — De Copie is gemaakt dezen 14 Oct. 1603.

Uit voorstaande *authentieke* Acte blijkt, dat deze gebeurtenis door de tijdgenooten en ooggetuigen niet als een hersenschim beschouwd werd, als waarvoor de hierboven vermelde Minnaar der Vaderlandsche oudheden zonder eenig bewijs haar wil gehouden hebben — ofschoon hij er bijvoegt, dat zij in de archieven der Kruisheeren gevonden wordt.

Onze Voorvaderen gingen niet zoo heel lichtzinnig te werk , dit zal mede blijken uit het volgende stuk.

GETUIGENIS OMTRENT DE WONDERBARE GENEZING VAN EVA DE HEZE.

„In den naam des Heeren. Amen. Door de tegenwoordige acte zij het een iegelijk klaarlijk en bekend, dat in het jaar 1601 na de Geboorte onzes Heeren, de 14 Indictie, den 16den dag van Februari, des morgens om negen uren of daaromtrent, in het tiende jaar van het Pauschap onzes H. Vaders in Christus, onzen Heer Clemens, door de goddelijke Voorzienigheid den achtste van dien naam, voor mij openbaar Notaris en de getuigen hieronder genoemd persoonlijk verschenen is de eerw. heer Jacobus Coemans, pastoor der parochiale kerk van St. Nicolaus in de stad Maastricht, mij Notaris bekend, die de hand op zijn priesterborst leggende heeft verklaard, bevestigd en voor de waarheid der zaak getuigd, dat hij uit den mond van zijn vollen broeder Frater Arnoldus Coemans, in leven Subprior van het klooster der Kruisbroeders in genoemde stad Maastricht, heeft gehoord en menigmaal vernomen, dat de zeer eerw. Pater Dionysius, van de Sociëteit van Jezus, (die tijdens zijn leven

onvermoeid het woord Gods gezaaid heeft binnen deze stad Maastricht) terwijl hij voor het heil der zielen geest en ligchaam aanhoudend inspande, bemerkte dat hem een ader gebroken was, om welke kwaal te verlichten de geneesheer het gebruik van geitenmelk voorschreef, dewelke hem sedert zekere dochter van Hubertus de Heze, 14 jaar oud, met name Eva, die stom en doof was, dagelijks placht te brengen. Maar de eerw. Pater scheidde niet lang daarop, na zich van zijne bediening uitmuntend gekweten te hebben, tot aller droefheid uit dit leven. Toen konde hij het beproefde kind (wier onschuld hij vroeger dikwerf bewonderd had) niet ongedachtig zijn. Want terwijl zij met hare ouders in dezelfde kamer rustte, zie, daar stond (ongetwijfeld) God of een Engel, met een schitterend licht omstraald, die haar vriendelijk met deze woorden toesprak: „Kynt, verblye dich; doer Godt den Heer sullen dyn ooren opengaen en dynen mont sal spreeken.” Op deze stem brak zij, na eerst verwonderd en als in geestverrukking geweest te zijn, kort daarop tot zich zelve gekomen, in deze woorden uit: „o lieve Heer.” Door dezen uitroep en de nieuwhed der zaak diep getroffen, twijfelde de vader er geenszins aan, of het was het werk van den driemaal Heiligen God, door de voorspraak zijner Heiligen en vrienden verkregen. Blijde dankte hij daarvoor en rigtte met zijne vrienden en geburen, ter gedachtenis van deze uitstekende en goddelijke zaak, een gastmaal aan. Om aan dit voorzegde verhaal ontwijfelbaar geloof te doen hechten, toonde mij de heer getuige een boek in leder gebonden, hetwelk tot titel had: *Teksten van de Schriftuur en HH. Vaders*, aangehaald in het kort begrip der Christelijke leer door Doctor Petrus Canisius, Theologant der Soc. Jesu. Vóór het begin daarvan waren eenige bladen papier ingevoegd en

op het eerste blad stond een tal verzen welke , volgens de verklaring van voornoemden getuige , door zijn voorzegden broeder den Subprior vervaardigd en eigenhandig geschreven waren met zwarte en roode letters, en op den rand der verzen in de moedertaal de woorden zoo als ze waren geuit ; gelijk blijkt uit de volgende Copie door mij Notaris getrouwelijk overgeschreven tot memorie der zaak. Ook verklaarde de Heer Paulus Capoens , hieronder vermeld , dat het de hem wel bekende hand des Subpriors is. Overigens verzekerde de bovengenoemde heer getuige , dat hij het voorval dikwerf uit den mond van de moeder en ook van de dochter zelve gehoord had, en dat het meisje gedurende heel haar overige leven hoorde en sprak. De meermaals genoemde heer getuige is overigens bereid om voor iederen tijdelijken of geestelijken rechter , hiertoe gevorderd , dezelfde verklaring te herhalen.

Gedaan en verleden te Maastricht in het Collegie van de eerw. Paters der Sociëteit van Jezus, in tegenwoordigheid van de wijze en eerbiedwaardige heeren , de heeren Gisbertus Swenius en Paulus Capoens , kapellaans der Collegiale Kerk van Maria altijd Maagd, als getuigen over de tegenwoordige verklaring geroepen en speciaal verzocht.

Onderschreven enz.: Met mij Jo. a Boelsbeek door het heilig Apostolisch en Keizerlijk gezag openbaar Notaris door den uitmuntenden Raad der Aartshertogen van Oostenrijk in hun hertogdom van Brabant aangesteld , te Maastricht resideerende , tot bovenstaande gevorderd. „

Hier volgt de copie der latijnsche verzen en de getuigenis van Mathias Hermans , openbaar en gezworen Notaris , te Maastricht resideerende , van 15 Octob. 1603 , voor de letterlijke overeenkomst met geheel de oorspronkelijke Acte.

was by 31.11
see with notes
by 12.

*hoort by
volgde de rijksp
Haarlem, Levensschets*

In nomine Domini Amen. — Notum sit universis et singulis has præsentis litteras seu hoc præsens publicum attestationis instrumentum lecturis seu legi auditoris, Quod anno a Nativitate Ejusdem Domini MDCI^o, mense Januarii, die vero 17^a, Indictione XIV^a, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris, Domini nostri Dⁿⁱ Clementis Papæ ejus nominis VIIIⁱ anno Ejus IX°, in mei Notarii publici et testium infrascriptorum præsentia personaliter constitutus atque comparuit venerabilis Dominus Conrardus Slayssen, annos, 62 natus, insignis Ecclesiæ Collegiatæ S^{ti} Servatii oppidi Trajectensis ad Mosam, Leodiensis diœcesis, Capellanus et sacerdos, ac Ill^{mi} ac generosissimi et nobilissimi Domini Joannis a Merode, Domini temporalis in Merode, Petershem, Geel, Wysterloe etc. a Sacris, non vi, dolo aut alia sinistra machinatione adductus, sed libere ac sponte hæc infra scripta attestatus est, videlicet: quod cum anno Domini 1569 venisset Roma, ubi ad quatuor et amplius annos habitaverat, se a Rev^{do} et eximio Domino Nicolao Stratio, prædictæ Ecclesiæ S^{ti} Servatii oppidi Trajectensis Decano, invitatum fuisse ad prandium, ibidemque tunc temporis invenisse et postmodum cognovisse hospitem seu commensalem prædicti Dⁿⁱ Decani Nicolai Stratii, nimirum Rev^{dm} Dⁿⁱ Patrem Henricum Dionysium, Societatis Jesu Sacerdotem ac Sacrosanctæ Theologiæ Doctorem, ac verbi Divini Concionatorem strenuum ac vigilantissimum, qui cum non multum post, anno videlicet 1571 vitam Trajecti Mosæ cum morte commutasset, in Ecclesia Cruciferorum ejusdem oppidi Trajectensis a sinistro latere summi altaris, coram Venerabili Sacramento sepultus fuit, seque ipsius exequiis et funeri interfuisse. Et cum deinde, decursis et elapsis duobus vel circiter annis,

prædictus R^{lus} D^{mus} Decanus Stratus (1) viam universæ carnis quoque ingrediebatur, nocte illa qua animam agit, invenerunt mane sepulchrum, in quo ante dictus Rev^{lus} P. Henricus conditus erat, lapides profunde incidisse et quasi aptum præbuisse formam sepulchri, et locum et foveam qui hominem facile capere potuisset, adeo ut cum mane fossores, qui foveam pro R^{do} D^{no} Decano prædicto facerent, accessissent, a fratribus Cruciferorum inquirebant, quisnam attigisset aut aperuisset taliter illud sepulchrum. Hæc cum ita acta fuissent ac evenissent, cum maxima admiratione multorum et totius ferme oppidi, qui eo tanquam ad rem novam et inauditam videndi gratia confluebant, dicentes R^{dm} Patrem Henricum hospitis R^{di} Domini Nicolai Decani memorem fuisse, eique locum in suo sepulchro præparasse (promiserant enim sibi mutuo in eodem sepulchro sepeliri velle). Hæc prædicta omnia et singula propriis oculis vidisse et auribus audivisse prædictus D^s Conrardus Sluyssen coram me Notario publico infra scripto et testibus infra scriptis attestatur (agebat enim tunc temporis apud prædictos fratres Cruciferorum convictorem), et ideo hanc publicam famam ita audiverit et omnia et singula prædicta ipsemet viderit etc. Super quibus aliisque, prout in forma meliori. Acta sunt hæc Trajecti Mosæ anno, mense, die, indictione, pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem venerabilibus et discretis viris ac Dominis D^{no} Leonardo ab Heimdædal, insignis Ecclesiæ S^{ti} Servatii Canonico et Equitaturæ præposito, et Andrea Van den Haeff, receptore Capituli Ecclesiæ S^{ti} Servatii prædictæ, testibus ad præmissa vocatis pariter et rogatis;

Sic erat instrumentum inferius subscriptum:

Et me Conrardo Salen, sacris apostolica et imperiali

(1) Nic. van der Straeten had op 23 Nov. 1571 het Dekenaat neêrgelegd; van daar dat hij op zijn grafsteen eenvoudig Kanonik genoemd wordt.

authoritatibus et per Concilium Brabantiae Notario admissis et ad praemissa requisito. — *Deinde adhuc*: Ita est, Conrardus Sluysen manu propria subscripsi in testimonium veritatis omnium et singulorum.

Collationata est praesens Copia cum originali Instrumento desuper confecto et subsignato ut hic infra patet, et concordat cum eodem de verbo ad verbum, cum eodem etiam una cum signatura hic infra scripta. Quod attestor Conrardus Salen sacra apostolica et imperiali authoritatibus et per Concilium Brabantiae admissus Notarius — per copiam — fact. hac 14 Oct. 1603.

Rijks-Archief te Brussel, Flandr. Belg. Carton 4001.

II.

In nomini Domini Amen. Praesentis Instrumenti tenore cunctis pateat evidenter et sit notum, quod anno a Virginis partu Millesimo sexcentesimo primo, Indictione XIV^a, mensis vero februarii die decima sexta, hora nona ante-meridiana vel circiter, Pontificatus S^{mi} in Christo Patris et Domini, Domini Clementis divina Providentia Ejus nominis Papae Octavi anno ejus decimo, coram me Notario publico, et testibus infra notatis, personaliter constitutus venerabilis Dominus Jacobus Coemans, Ecclesiae parochialis S^{ti} Nicolai oppidi Mosae-Trajectensis pastor, mihi Notario notus, qui manum suam pectori suo sacerdotali imponens declaravit, affirmavit et pro rei veritate testatus est, sicuti per praesentes declarat, affirmat et pro rei veritate testatur, se ex ore fratris sui germani, Fratris Arnoldi Coemans dum viveret Supprioris Conventus fratrum Cruciferorum in dicto oppido Trajectensi, audivisse se et saepius recitare vidisse, quod dum admodum Rev. Pater Dionysius Societatis Jesu (divini verbi, dum in humanis ageret,

seminator strenuus in hoc ipso Oppido Trajectensi) saluti animarum assidue animo et corpore intenderet, venam sibi ruptam animadvertisse, cui malo medicus lacte caprino subveniendum præscribit, quod filia quædam Huberti de Heze, annorum 14, Eva nomine, eaque surda simul et muta, ad eum in dies tunc deferre consueverat. Verum R^{lus} Pater non diu post, egregie suo perfunctus munere, summo cum dolore omnium migrat ex hac vita, ubi afflictæ puellæ (cujus frequenter innocentiam ante admirabatur) non potuit non meminisse. Nam cum illa cum parentibus in eodem cubili quiesceret, ecce coruscante lumine circumamictus (non dubitando) adfuit Deus vel Angelus, qui eam blando sermone sic interpellabat: Lætare puella, auxilio Dei aures tuæ aperientur et os tuum loquetur. Ad quam vocem illa primum attonita et quasi in extasim rapta est, tum paulo post ad se rediens rupit in hæc verba: o bone Deus! qua voce et rei demum novitate obstupefactus parens, non dubitavit Dei ter Optimi Maximi esse opus, quippe Sanctorum et amicorum Ejus intercessione obtentum. Unde lætus gratias egit, epulumque cum amicis et vicinis pro memoria tam excelsæ et divinæ rei instruxit; et ut narrationi præmissæ fides indubitata habeatur, exhibuit mihi prænominatus D^o affirmans librum, in corio ligatum, sic intitulatum: »Auctoritatum S. Scripturæ ac SS. Patrum, qui in Summa doctrinæ Christianæ Doctoris Petri Canisii Theolⁱ Societatis Jesu citantur" (1) etc.; ante quod exordium erant inserta aliqua folia chartacea, et in primo folio erant inscripta Carmina per dictum fratrem Suppriorem, dicti Dⁿⁱ affirmantis (uti asserebat) fratrem, composita et propria manu scripta litteris nigris et rubris, et in margine carminum erant

(1) Het kwam te Keulen uit in 4° in 1569. Zie ALLEGAMBE *Bibliotheca scriptorum Soc. Jesu* in voce *Petrus Canisius*.

annotata ipsa verba in materno idiomate uti fuerant prolata, ut constat ex copia subsequente per me Notarium fideliter exacta in memoriam peractæ rei, quam manum fratris Supprioris Dominus Paulus Capoens infra nominatus propriam tamquam sibi notam esse profitetur. Cæterum rem ita gestam dictus Dominus affirmans sæpius ex ore matris et filiæ ipsius quoque audivisse, et quod puella tota vita recte audivit et locuta est. Quam quidem affirmationem sæpe dictus D^s affirmans paratus est reiterare coram quibuscunque Dominis, iudicibus temporalibus et spiritualibus, ad hoc requisitis. Acta et gesta sunt hæc Trajecti Mosæ in Collegio eximiorum et Rev^{dorum} Patrum Societatis Jesu, in præsentia providorum et venerabilium Dominorum, Dominorum Gisberti Swenii et Pauli Capoens Capellanorum Ecclesiæ Collegiatæ B. Mariæ semper Virginis, testium quoad præmissam affirmationem et præmissorum vocatorum et specialiter rogatorum.

Subscriptum etc: Una cum me Joanne a Boelsbeeck, sacris apostolica et imperiali autoritatibus, publico Notario per eximium Concilium Archiducum Austriacorum in eorum ducatu Brabantiae admissio, Trajecti Mosæ residente, quoad præmissa requisito.

Sequitur vero copia Carminum in præscripto instrumento memoratorum cum eorum marginali, et ante Carmina præmittuntur sequentes dictiones rubeis litteris descriptæ ad pium lectorem adhortatiunculæ, et paulo inferius, *περὶ τῶν μεγάλων τοῦ θεοῦ*, et subsequabantur Carmina:

Hinc age quisquis ades, raros spectabis honores,

Spectabis summi facta stupenda Dei:

Quæ fuit auditu, eloquio virguncula cassa,

Expirante anno munera cuncta videt.

Scilicet in feriis Sylvestri, circiter horam

Octavam mane (crede) vel ante parum,

Hic ubi Trajecti geminos Mosa alluit agros
Ante thorum dictæ virginis ecce venit
In niveo juvenis cultu Ganymedis ad instar ,
Angelus e cœlo, vel fuit ipse Deus ;
Instar erant solis renitentia lumina vultus
Illius, et facies nix velut alba fuit.
Evæ dicit (1) »ave felix, et dulcibus infit
His dictis, Virgo læta decora stes ,
Læta stes , aures siquidem multumque diuque
Oraque clausa tibi nunc patefacta favent”.
Vix hæc finierat solantia verba , puellam
Extasis aut quædam visio dia rapit ;
Dotibus amissis acceptis protinus inquit :
O Divum bonitas ! (2) o pie Christe mihi !
Nuncius in tenues evadens ocyus auras
Complevit Superi jussa beata prius.
Annus hic elapsus lætus mirabilis annus :
Turca cadit (3), princeps natus (4) , et audit ea.
Annos bis septem præstante corpore nympa
Nata, fuit felix Eva habet illud Ave.
Ecquis adhuc lævos stupor aut vecordia sensus
Fascinat, aut sanæ mentis egere facit ?
Prodigiis agimur cœlestibus , et fera terris
Funera portendit per sua signa Deus ;
Ducit ad inferni tenebras animasque reducit ,
His adimit visam reddit et his iterum ,
Qui legis hæc (moneo) magnalia Cunctipotentis
Mirare et factum (*fictum* ?) disce timere ; Vale.

(1) Copia marginis rubris litteris descripta : »Kynt, verblyc dich, doer Godt den Heer sullen dyn ooren opengaen en dynen mont sal spreecken”.

(2) Copia marginis germanice »o liebe Heer”.

(3) In den zeeslag bij Lepante , 7 Oct. 1571.

(4) Ferdinand , de oudste zoon van Filips II en Anna van Oostenrijk werd geboren den 4 Dec. 1571.

Deinde sic erat subscriptum etc. Facta diligenti collatione horum Carminum, per me Notarium ante nominatum, cum suis originalibus uti præmittitur, testor ea concordare et de verbo ad verbum. *Subsignatum sic*: Joannes a Boelsbeeck, notarius publicus Trajecti Mosæ residens qui supra.

Collatione et diligenti auscultatione facta tam cum præfato originali Instrumento, quam cum Carminum præcedentium extracto authentico, inventa est hæc copia cum eisdem de verbo ad verbum concordare per me, Matthiam Hermans, Sacris Apostolica et imperiali autoritatibus publicum ac juratum Notarium Trajecti ad Mosam residentem, una etiam cum marginali additione, hæc 15 Octob. 1603.

Rijks-Archief te Brussel, Flandr. Belg. Carton 4001.

III.

TESTAMENTUM R. P. HENRICI DIONYSII S. J.

Apostoli Trajecti ad Mosam.

Wy Derick von Zeller ende Gerit Kanis, Schepen tot Nymegen, tuigen, dat voir ons komen syn wael naegelaten weduwe zeliger Gysbert Denisz, Johan Heddings ende Helleken Denisz, die aldere, syn echte huysfrauwe, Derick Kanis, kerekmeister in der tyd van Sunt Stevens kerek bynnen Nymegen, ende Wendell Denisz syn echte huysfrauwe, ende Loy von Eick, end Hilleken Denisz, die jonghe, syn echte huysfrauwe, unndt hebben mit einem vryen wille verlytende bekent voir ore en oere erve zampt en besonder, voir ein seker summe geltz, die oen guetliken unndt wael toe will ende toe danck, vollends all uytgericht, vernueght ende betaelt is, den lesten pennongh mitten ersten, dair sy sich gueder ende voler bethalonghen affbedancken, watlix, stedichs, erfcoops

vercoofft toe hebben en schuldigh toe syn den werdighen, hoichgelehrten ende aendchtigen heeren unndt meester, Henrich Denisz, der heiliger Schrifften Doctor en synen erven off helder diesz brieffs mit synen will onder syn werden segell offte handtschryfft, ein erffjarent van acht ende viertich kaysers Carolus gulden, als toe weten twyntich gefaluyrde brabanter stuver offt dry en twintich en halven lopende brabanter stuver, pagamente bynnen Nymegen genge ende geve wesende, von welken kaisers Carolus gulden voersz.. gerekent van den heyligen paasch-avent neestkomende jahr dach, datum van desen oever ein jair, dann aber neestvolgende voir den eirsten termyn en so voert aen, jairlix ende alle jair opden voergten termyn ende taeldach, den voergt heer ende meister Henrich Denisz Doctor en synen erven off helder dies briefs mit syn werden will wor vuesz guetlicken ende waell toe betaelen en, offs noot gebuerde, uutter moegen doen peinden, als men gewoentlicken is tynsz ende pacht uyt toe peinen, Aen end uyt wael wydwe vursz huysz hoffstaet ende brouwiere mit allen oeren rechten en toebehoeren, gelegen in der Schmitzstraet, tuschen erff Henricks Strep des alden ther einer sieden en tuschen erff Johans van Dilsse ther ander syden, Streckende sich mitten achtersten eyndt aen Sant Steven kirkhoeff, en mit den vursten ende aen die straet, unndt vort aen ende uyt Johan Heddings vursz huysz ende hoffstaet mit allen oere rechten end toebehoeren, gelegen in die Pepergasz tuschen erff die erffgename seliger Bardtz van brecks ther eene syden end tuschen erff Catharyn Lenartz ther andere syden, streckende sich mitter achterste ende aen kniecker beecksche gasz unndt mitter vorsten eyndt aen die straet. Noch aen end uit Derick Kanisz vursz huysz hoffstaet ende stuck lantz haldende drie moergen ende ander

halven hond lantz, gelegen tot Heesz tuschen erff van Sunt Hieronymus huisz bynnen Nymegen, genaempt fraterhuysz, ter eener syden end tuschen erff Johans van Drinsen Johansz ter andere syden, streckende sich mitten achtersten eyndt aen erff Geritz lehene end mitten vorsten eyndt aen die straet.

Unndt noch aen end uyt Loy van Eicks vursz. stuck lantz, haldende soeven hont gelegen int hesseschevelt, benevens erff der armen van Sunt Jacobs gasthuys bynnen Nymegen ther eener syden end beneven erff der erffgenamen seliger Johan Denisz ther anderer syden, streckende sich mitter achterste eyndt aen erff der erffgenamen seliger Johans van Buill end mitten vorsten eyndt aen die straet. Unndt die vurgtr resignanten hebben gelaefft als Principale saichwaeder zampt en besunder vurgs erffiaherent van acht en viertich kaysers Carolus gulden ein ieder zu syn vursz gesatzs onderpant.

In den Namen des Heeren Jesu Christi Amen. Condich ende openbaere sye allen denghenen die deese gemeyne ende openbaere Instrument sullen syn ofte hoeren leesen, dat in den jaere der zaligher gheboerten des zelve ons lieffs Herren Jesu Christi, als men schreeff duisent vyff hondert acht ende sestich, ter elfder Indiction nae die maniere ofte styele van Luijek te schrivene, In den maent September den darthiensten dagh, ten twee uren nae middaeg ofte daer omtrent, ter Coronatien ofte pontificaten ons alderheyligste Vaders in Goedt ende heerre, heere Pii vander Godtlicher Veersinnicheyt des vyffden Pawes van dyen name in synen derden jaere, in myns gemeyne Notarij ende der gethuijgen hyr onder ghenoept, tot ten ondergeschreven saecken gheroepen sonderlinghe en gebeden, hefft sich persoanlick erschene in synen propeeren persoenen die eerwardighe, hoochgeleerte ende aen-

dechtighe herren, meester Henrick Denisz, doctoer der heylighen Schrifften, syne synnen ende verstands well meechtig synde ende ghaende en staende, Bedenkende ende in syn herte begrypende die broesheit ende kranckheyte der menschlicken natueren, ende daet daer nyet zekerder en ist, dan die doot, ende nyt onsekerder dan die ure desselven doots, daerome hefft hem die voorsz. heer ende meester Henrick Denisz, wanneer die ure qwaeme synder doot, dat hij alsdan nit ghevonden en werde onver-syn noch onderwaert sonder testament; Naem in syn gedachten die worden des heilighen propheetes Isaye sprekende aldus: ordineer dien huysz ende versych dich, want du moets sterven ende nyet leven; dit aangesyn ende seer wael bedacht, soe hefft die vohrgenoemde heere en meester Hendrick testamentmaker, van synen guederen hem in deser werelt van Godt almeechtig verleent, syn testament offte lesten wille ghemaect ende gheordineert, in formen ende manieren hierna beschreven. In den eersten hefft hij testamentmaker syn syele, als sye uyt zynen lichaeme scheidende sal, gherecomeendeert Gode almeechtig ende syner lieven moeder der heyligher Jongfrewwe Maria met allen lieven Godts heylighen, begherende dat men syn lichame begraven sall in der heylicher eerde. Item hy testamentmaker laet sinte Lambrechts bouwe offte fabryck tot Ludick eynen stuer brabans eens te gheven. Item deze testamentmaker leedt ende beseth die regent der Jesuïete collegie binnen die stadt van Cuele op den Rijn tot behoeff deszelven collegie, Inghevalle dat dieselve collegie binnen Cuelen blyve, ende ist saecke dat dieselve collegie verjaacht, verstoeten, ghedestruert offte verstreut wurde, loedt ende beseet dieselven testamentmaker den regent der Jesuïeter collegie binnen die stadt van Loeven, credesdoem van Ludick, gephundeert synde, ende tot den behoefte deszelven collegie, eyn erffjaerrent van 48 kaysers

Carolus gulden, te weten 20 ghefaluyrde brabantz stuver ofte 23 en halven loepende brabantz stuver, pagament binnen Nymeghen ghege ende gheve wesende, voor elken Carolus gulden vurst gerekent, die welcken 48 Carolus gulden syn geassigneert, ende dieselve testamentmeker hefft staen ende gelden op zeker penden ende erven in einem besieghelde brieff, waerdoer dese testament ofte uiterste wille doer gesteken ofte getransfigheert is, procederende van den eerwardighen heeren Schepen tot Nymeghen met twee groenen sieghels ghesieghelt ende wesende van den datum te weeten: in den Jaere ons Heeren 1568 op guedes dach nae den Sonedach Esto mihi, den deerden dach des Monats Martii voerder ghespecificceert, Ende dat tot onderhaldinghe der armen studenten deszelven geselschap der voersz. Jesuiten collegien binnen die stadt van Cuelen ofte, inghevalle dat die Jesuite collegium van Cuelen verjaecht. verstoeten, ghedestruert ofte verstrewt wurde, leeth ende besets dieselve testamentmeker die voorz. legatum tot onderhaldunghe der armen studenten desselven geselschap der Jesuiten Collegium binnen dier voorz. Universiteit ofte die stadt van Loeven, Creeszdome van Ludick; Ende ingefalle dat die Jesuiten Collegie van Loeven oock verjaecht, verdestruert ofte verstoeten wurde, soe sall dat voorz. legatum kommen ende succederen ofte vervallen op die naeste Jesuiten Collegium daer by gefundeert synde ofte wesende, tot den behoefft ende onderhaldinghe voorz. Ende ofte die naeste Jesuite Collegium oock gedestruert ofte verjaecht wurde, soe sal dese voorz. legatum allen tydt vallen, succederen ende aensterven op die naeste Jesuiten Collegium daarby weesende, tot ten behoefft ende onderhaldinghe voorz. ghelick dieselve testamentmeker oock daer toe specialick ten effect voersz. leeth ende beseth. Ende deese testamentmeker en hefft deese voorz. legatum nyet ghelaeten tot ten effect ende eyndt, dat hy et heedt met

syn bruders, susters, vrunden, haet ende nyet oft twist, tweedracht oft tweespalt gehad, ofte noch hebben wile, Mar dieselve testamentmaker hefft specialiek angesehn dat Godt de Heere hefft syn bruders, susters ende vrunden goets ghenoech verleent om te leven sonnder deese syns testamentmakers guederen; Ende oeck daerome dat hy testamentmaker hefft willen volghen den raedt ende Consilium Christi, Matthaei ahn neghentienste gheteykent ende geschreven; Ende oeck dat arme studenten studerende in die Voersz. Collegie muechte vroeme voerstanders ende vurvechters des Christendoems syn, Wellich nu in deser tydt der ketteryen is alder meeste noedich. Ende ingevhalle dat des testamentmakers vrunden willen redimeren die voorsz. rent, aengesyn dat mar lueszpacht en is, moeghen die allentydt redimeeren. Mar die voorsz. Jesuiten Collegium, die alsullicke gelt ontfangen zal van die redemptien, sal schuldigh syn die selve penningen wederoeme aen te leggen tot einen anderen rent, ten effect des onderhalts der armer studenten als voorsz is. Ende omme deese syn testament ende uystersten willen te vollebrenghen, volleuyren ende uytterichten, soe hefft die voorsz. testamentmaker verkoeren, verordineert ende ghedeputeert voer syn excutoir ende testamentuer, den ehrwairdighen gelehrthen ende aendachtigen Heeren ende meester Franciscum Costerum doctoer in der Godtheyt ende deszr tydt provinciaell der Collegien der Jesuiten in Nederlant. Ende ingevahlit dat die seelve heer ende meester Frans storff, oft van leven ter doodt queemt voer den testamentmaker, wilt die selve testamentmaker hebben, verordineert ende deputeert voer syn excutoir des voorsz. testaments allentydt den Provinciaell dan in dem leven synde des voorsz. Jesuiten Collegien in Nederlant; Gevende dem voorsz. executoer macht ende auctoriteit hem van recht ende alde loeffelicke gewoonten tustaende ofte toubehoerende. Dit is

dat testament offte lesten wille des voerz. heer ende meester Henrick testamentmaker, welcke hy wilt ende beghert van machten ende crachten te weerden als voersz. steyt , gehalden ende vollenvuert te hebben nae recht offte alde gheloeffelicke ghewoenten van testamenten offte codicellen offte uysterste willen offte donatien, die gheschyen tuschen die levenden offte oersaeken des doots, offte in eenighe betere maniere dat die lesten willen der gheyne die afflivich weerden, van weerden ende crachten offte machten syn en blijven. Nyet wederstaende offte hyrinne vergheeten offte achterghelaeten moechten syn eenighe puncten, hoecheyden offte solemniteiten nae de geestlicke offte werdtlicke rechten daertoe in eenigher maniere schuldick ende behoerlick syn te gheschyede, sonder argelist ende listighe loese vonden, beheltelick alle tydt dese syn testament offte lesten wille te moeghen meerderen , te minderen, te veranderen, te wederroepen in eynen deyl offte in altemael, so deck ende menichwerff hem dat in synem leven believeen sall, Ende anders als in een beter forme. Op ende van welke saeken ende punte voersz. die voerz. heer ende meester Henrick testamentmaker begheerde ende hysesche van my Notaris under beschreven ein offte meer oopenbaere Instrument offte Instrumente ghemaect te hebben ende met mynen gewoenlicken teiken gheteykent te hebben, ghelyck als hy testamentmaker oeck deese syn testament offte uysterste wille met syn eighen handt met my Notaris onderschreven hefft, getheykent ende met synen eighen ghewoenlike syegel offte signet ghesegelt ; dit is aldus geschyet in den woonhuuse des eerweerdighen Heer ende meester Richalt van Merode, licentiaet in bieden rechten ende deeken der collegiats kerke onser liever Vrowen binnen die stadt van Maestricht, in de vryheit derselve kerken staende, in dem jaere Indictie , maent , dach, ure ende pontificatien boven ge-

schreven ; daer waeren by over ende aen dieselve heer ende meester Richalt deeken, ende heer Ghyelis Copis, Capellaen derselver kerke, als gheloeffelicken ghetuygen hyer toe geroepen sonderlinghe ende ghebeden.

Inde want Ick Anthonis Hoghen, clercq des creeszdoems van Ludick, ghemeyne ende oepenbaere uyt pausselicker en keyserlicker autoriteyten, en des eerwaerdighen hoeft van Ludick geschworen notaris ende der stadt Maestricht commissaris van wegghen ons ghenadigsten Heere, Heere Gerart van Groeszbeeck, doer Godts gratien bisschop van Ludick etc. tot den voersz. testament ende uystersten wille ende alles gheens wasz voorsz is metten voorsz ghetuygen persoelick bens bye ende aen ghewest, daerome hebbe ick dese oopenbare Instrument ghemaectt ende mit myenen ghewoenlichen naeme ende toenaeme undertheykent ende ghepublicieert, In ghetuighenisse des gheens was voorsz is, verzocht ende specialick gherequireert.

Ant. Hoghen nts en Commissaris.

Ego Henricus Dionysius attestor hanc esse meam extremam voluntatem, quam ab omnibus meis hæredibus desidero servari inviolatam illibatamque.

Archief der Sociëteit te Nijmegen.

N.B. Van dit Testament vindt men melding in de *Hist. S. J. ad Rhen. inf.* p. 127 in de volgende woorden : »Res familiaris (Collegii Colon.) ut ut nuper ex Henrici Dionysii patrimonio et Jacobi Horstii beneficentia recreata, ita tamen tot inter alumnos etiamnum jacebat, ut magna opus est pecuniæ vi, quæ afflictam erigeret (tz)».

(tz) P. Henr. Dionysius auxerat fortunas domesticas anno 1568 annuo 48 florenorum censu ex patrimonio ; et D. Jacobus Horstius eandem sublevavit eodem anno gravi onere ; quando annuam 24 dalerorum pensionem (quam 600 daleris ante annos aliquot a nobis emerat, ut consanguineis Coloniae studentibus impenderetur), summâ plane condonatâ, liberaliter extinxit.